

اماکن و آثار

ساختمان

سازمان حج و زیارت

عبدالحسین سیف اللهی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ارزش‌های دینی و الهی به خصوص فریضه حج و به تبع آن، زیارت اولیای خدا، در میان امت اسلامی جایگاه واقعی خود را یافت و مردم مشتاقانه و خالصانه برای ثبت‌نام در این امر معنوی، از یکدیگر سبقت می‌گرفتند؛ به طوری که همواره مسئولان امر، در پی یافتن راه حلی بودند تا بتوانند جهت حفظ حیثیت مذهبی و ملی هم‌میهنان عزیز، در برنامه‌ریزی و تمشیت امور حجاج بیت‌الله الحرام و زائران، با سیل تقاضای مردمی، به بهترین نحو، برخورد کنند و نهایت سعی و کوشش خود را در ارائه بهترین خدمات ممکن، به زائران گرامی به کار گیرند.

بدیهی است اعزام زائران؛ اعم از حج تمتع، عمره، زیارت عتبات عالیات و مراقب اهل بیت علیهم‌السلام در عراق و شام مستلزم هماهنگی چندین سازمان و نهاد دولتی است. به غیر از سازمان حج و زیارت و ادارات تابعه آن، که نقش اصلی و اجرایی را دارند، وجود دیگر سازمان‌ها و مؤسسات ذی‌ربط؛ مانند اداره گذرنامه، بانک، نهاد ریاست جمهوری، شرکت‌های هواپیمایی، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و دیگر ارگان‌های مربوط و تجمع آنها در یک مکان، مطلوب و ضروری به‌نظر می‌رسید. از این‌رو، این فکر به وجود آمد که اگر تمام مؤسسات و

سازمان‌های ذی‌ربط در امر حج و زیارت در یک محل مجتمع شود. از مشکلات عدیده و اتلاف وقت زیاد جلوگیری گردیده، برای رفاه و آسایش زائران گام استواری برداشته می‌شود؛ به طوری که اگر شخص زائر به سازمان مراجعه کند، در ظرف اندک زمانی بتواند با چندین سازمان و مؤسسهٔ مربوط ارتباط برقرار نموده و با رضایت از اینکه کارش در اسرع وقت انجام گرفته، سازمان را ترک کند؛ چنانکه مشهود است، سیاست‌های فعلی کشور نیز همین هدف را مدنظر دارد که کاربری ساختمان‌های اداری، بگونه‌ای طراحی شود که مراجعه‌کنندگان با حضور در یک مکان بتوانند در حداقل زمان ممکن، همهٔ کارهای خود را به انجام رسانند. از این‌رو، به دلیل اهمیت عملکردی این سازمان در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، ضرورت احداث بنایی درخور، که شکل و ساختار آن با چند و چون کار سازمان هماهنگ باشد، کاملاً محسوس بود. چنین بنایی می‌بایست هم از قابلیت لازم برای مجموعهٔ نیروهای سازمان و چندین ارگان و مؤسسه ذی‌ربط برخوردار باشد و هم دارای امکانات و تأسیسات کافی برای پاسخگویی به نیازهای اداری حال و آینده در نظر گرفته شود. ضمن اینکه طرح و نمای بیرونی این بنا می‌بایست نمایانگر وظایف و سیاست‌های سازمان، در نظام جمهوری اسلامی ایران باشد.

با الهام از این واقعیت که «بنای اداری این سازمان فرهنگی و اعتقادی باید به مثابهٔ نمادی از فرهنگ، بینش، هنر و تمدن ایران اسلامی در گذشته و حال باشد» طراحی چنین بنایی با اهمیت و حساسیت زیادی در سال ۱۳۶۲ آغاز گردید. در آغاز با تمسک به آیهٔ شریفهٔ «...وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ يُبَيِّنُهَا...» و با عنایت به این مطلب که «همه چیز را همگان دانند» مقرر گردید برای دستیابی به کامل‌ترین و بهترین طرح، از همهٔ کارشناسان و متخصصان در این زمینه نظرخواهی گردد. از این‌رو، اهداف سازمان و ویژگی مورد نظر در طراحی ساختمان به شرحی که ذیلاً می‌آید، طی اطلاعیه‌ای که از طریق جراید کشور چاپ و منتشر گردید، به آگاهی همگان رسید تا در یک فضای معنوی، با رقابت سالم، از طریق مسابقه، جامع‌ترین و مناسب‌ترین طرح، انتخاب و به مرحلهٔ اجرا گذاشته شود.

ویژگی‌های طرح

۱. طراحی بنا باید نشان دهنده معماری ناب اسلامی-ایرانی و معماری دوران پس از اسلام در ایران باشد.
۲. طراحی بنا باید نمایانگر معماری جدید در عصر مقدس جمهوری اسلامی ایران باشد و در معماری این دوران الگو شود.
۳. طراحی و اجرای (حجم‌های) بنا باید القاکننده فضاهای مقدس، به خصوص فضای شهرهای مکه و مدینه و سایر اماکن مذهبی مهم باشد.
۴. الگوهای اجرایی و جزئیات نمادین باید به گونه‌ای انتخاب شوند که بتوانند با مصالح سنتی؛ مانند آجر، کاشی، سنگ و گچ و ترکیبی از آنها قابل اجرا باشد.
۵. اصول کلی بنا باید به گونه‌ای باشد که برای مهندسان، معماران و دست‌اندرکاران بناهای مذهبی کشور الگو شود و از نمونه‌های مختلف معماری سنتی، به تناسب فضاهای مورد نظر استفاده شود.
۶. شکل کلی بنا باید برای عامه مردم، توحید، اسلام راستین محمدی (ص) و تداوم راه امامان معصوم (ع) را تداعی کند.
۷. بنا باید به گونه‌ای طراحی و اجرا

شود که کلیه نیازهای حجاج کشور را تأمین نماید و مواردی مانند، مراجعه به بانک، صدور گذرنامه، تحویل بلیط هواپیما و... باید در درون ساختمان انجام گیرد و نیازی به مراجعه به محل‌های خارج از ساختمان نباشد.

۸. فضای مربوط به پرسنل اداری و ستادی و مراجعه‌کنندگان باید با مدیریت نوین اداری هماهنگ باشد. پس از اعلام ویژگی‌های مورد نظر، ۱۸ گروه حقیقی و حقوقی از مهندسان و شرکت‌های مهندسی مشاور در مسابقه شرکت کردند. از میان طرح‌های ارائه شده، هیأت داوران سه طرح را برگزیدند و طراحان طرح‌های منتخب جوایز خود را دریافت کردند.

پس از انتخاب و تصویب طرح‌های پیشگفته و تأیید نهایی آن توسط شورای عالی حج و انجام بررسی‌های کارشناسی در خصوص انتخاب و نحوه واگذاری قسمت‌های مختلف طرح به پیمانکاران، سرانجام در سال ۱۳۶۴ نخستین مراحل اجرایی ساختمان آغاز شد.

در سال ۱۳۶۵ شرکت عمران بنیاد مستضعفان، مسئولیت جمع‌بندی سه طرح منتخب را با توجه به وضعیت جدید، برعهده

گرفت و سرانجام براساس نظریات پیشین و جدید و ادغام طرح‌های مذکور، جناب آقای مهندس مظلوم‌زاده یزدی، طرحی ارائه کردند که شامل بنای اداری چهار طبقه‌ای بود با ۳۰ هزار متر مربع زیربنا، که در پنج پلان، دو نما، یک برش و یک پرسپکتیو طراحی شده بود. به این ترتیب مرحله نهایی طراحی، در اواسط سال ۱۳۶۵ به پایان رسید. همزمان با پایان مرحله طراحی، مسئولیت اجرای این پروژه عظیم، به این جانب (مهندس عبدالحسین سیف‌اللهی معاون فنی و عمرانی سازمان) واگذار گردید و از آن زمان به بعد، مراحل اجرایی طرح به صورت جدی آغاز شد.

از پایان آخرین مرحله طراحی تا آغاز ساختن بنا ۹ ماه گذشت. در ظرف این زمان، اقدامات زیر انجام شد:

ت تهیه نقشه‌های ۱/۱۰۰ معماری از طرح‌ها، برای حدود ۴۲ هزار متر مربع زیربنا. این نقشه‌ها با همکاری سه گروه مشاوران و متخصصان باتجربه و خوش‌نام برای کلیه عملیات معماری، محاسباتی و تأسیساتی تهیه شد و با اضافه شدن قسمت‌های پناهگاه، پارکینگ‌ها، اماکن مسکونی سازمانی و سایر مکان‌های مورد نیاز زیربنای ساختمان، به

حدود ۵۲۰۰۰ متر مربع بالغ گردید.

ساختمان مدینه‌الحجاج، این بنای عظیم، در وضعیتی آغاز شد که میهن ما درگیر جنگ تحمیلی بود و شهر تهران زیر بمباران و موشک‌باران شدید دشمن قرار داشت و این امر وضعیت روحی نامساعدی را برای دست‌اندرکاران اجرای بنا به وجود آورده بود. همچنین این پروژه در وضعیتی ادامه یافت و به پایان رسید که کشور با عدم ثبات نرخ ارز و تغییر و تحولات سیاسی و اقتصادی روبه‌رو بود و نرخ خدمات و کالاهای مورد نیاز پیوسته نوسان و سیر صعودی داشت.

بدیهی است در چنین وضعیتی، قبول مسئولیت اجرای پروژه‌های درازمدت و برآورد هزینه‌های جاری برای پیمانکار و کارفرما غیرممکن و با خطرات بسیاری همراه بود. افزون بر این، به دلیل حساس بودن پروژه باید از بهترین مصالح استفاده می‌شد و کار به استادکاران، متخصصان و هنرمندان با تجربه سپرده می‌شد. به خصوص در قسمت‌های نازک‌کاری و تزینات سنتی. لذا واگذاری طرح از طریق مناقصه صلاح به نظر نمی‌رسید و این امر ما را با مشکلات حقوقی و مالی و

اداری فراوانی روبه‌رو کرد.

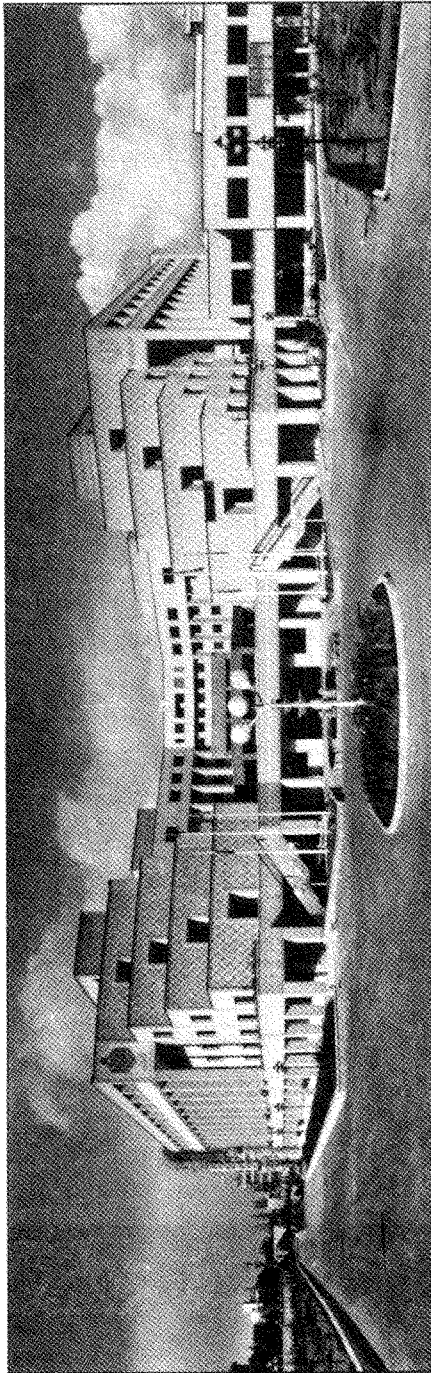
در حین عملیات احداث ساختمان، براساس فرمان مهرماه ۱۳۷۰ مقام معظم رهبری و مصوبه شورای عالی اداری، «سازمان حج و اوقاف و امور خیریه» از یکدیگر تفکیک گردید و «سازمان حج و زیارت» به‌عنوان سازمانی مستقل، زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سامان یافت. در دستور معظم‌له، به جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای محمدی ری‌شهری، مبنی بر ایجاد تشکیلات جدیدی در امر سیاست‌گذاری و آموزش حجاج بیت‌الله الحرام و همچنین تأکید بر مسائل فرهنگی و سیاسی حج، موجب گردید که ساختار تشکیلاتی بعثه مقام معظم رهبری در امور حج و زیارت گسترش و توسعه یابد که طبعاً نیازمند فضای قابل ملاحظه‌ای بود.

سرانجام با وجود همه مشکلات، با توکل به خداوند و تلاش شبانه‌روزی همه دست‌اندرکاران، در سال ۱۳۷۱ علی‌رغم اینکه فقط یک‌سوم بنا ساخته شده بود، سازمان حج و زیارت به ساختمان جدید منتقل گردید و به مرور که احداث ساختمان رو به تکمیل بود، بعثه مقام معظم رهبری و

سایر واحدها و سازمان‌های ذی‌ربط، نقل مکان کردند و سرانجام در اواخر سال ۷۲ همه قسمت‌های ساختمان به بهره‌برداری کامل رسید. بدین ترتیب، از میان زمین مخروبه و از لابه‌لای انبوهی کاغذ و طرح و نقشه، بنایی زیبا و پرشکوه برافراشته شد؛ بنایی که از آن همه رنج و تلاش شبانه‌روزی طراحان و سازندگان آن اثری نمانده و آنچه به‌جا مانده همه‌زیبایی است و صلابت و شکوه هنر و معماری اسلامی که با استفاده از شیوه‌های عصر حاضر رخ می‌نماید. بنایی که نمونه‌ای عالی از معماری اسلامی ایرانی است. مکانی که کاملاً در خور پذیرایی از مشتاقان زیارت خانه خدا و محل کار خادمان حج است و می‌تواند سند افتخاری در میان کشورهای اسلامی برای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در اهمیت به حج و زیارت و رعایت رفاه و آسایش زائران بیت‌الله الحرام باشد.

چگونگی اجرای طرح

مرکز اداری و فرهنگی مدینه‌الحجاج در طی ۵ سال، از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۱ ساخته شد. ساختمان این بنا از نظر فنی، معماری و تأسیساتی، برای همه دست‌اندرکاران؛ از

نمای ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت از درب ورودی خیابان رونکی. در سمت راست، ورودی سائین آتش ناظر و در وسط، مسجد و ورودی اصلی به طبقه مشرف و در سمت چپ، ورودی جنوب غربی و قسمت مسکونی بنا دیده می‌شود.

پیمانکاران گرفته تا مشاوران، گروه امنی و مدیریت دولتی و سازمان برنامه و بودجه تجربه‌ای ارزشمند بود که نشان داد چگونه می‌توان در زمانی اندک و با صرف بودجه‌ای مناسب، کار ساختمان چنین بنایی را، در وضعیت حساس مملکت، طبق برنامه به انجام رسانید. همچنین با اتمام بنا، عدم اعتمادی که تا آن زمان به کار پیمانکاری، پیمانکاری جزء و شیوه امنی کار کردن وجود داشت، از میان رخت برست که این خود دستاوردی مهم بود.

در شروع کار می‌بایست با دقت تمام، مسائل معماری عصر حاضر را رعایت می‌کردم و در عین حال مراقب می‌بودم که از منابع سنتی و معماری اسلامی نیز استفاده کنم. افزون بر این، باید نیازهای اداری، فرهنگی، خدماتی، مسکونی و رفاهی کارکنان و مراجعه کنندگان را، که ده هزار نفر از حجاج بیت‌الله الحرام را شامل می‌شد، در نظر می‌گرفتم؛ به گونه‌ای که هر فرد واجب‌الحجی که به این ساختمان وارد می‌شود، باید تمام کارهایش را؛ از واریز کردن وجه برای مشرف شدن به حج گرفته تا اخذ روادید و بلیت هواپیما، در همین ساختمان انجام دهد. کارهای دیگر اداری و

معماری اصیل ایرانی، هماهنگ با فضای معماری اسلامی ساخته شده است. طول این طبقه ۱۳۶ متر، عرض آن ۱۰۰ متر و ارتفاعش، حداکثر ۲۶ متر است.

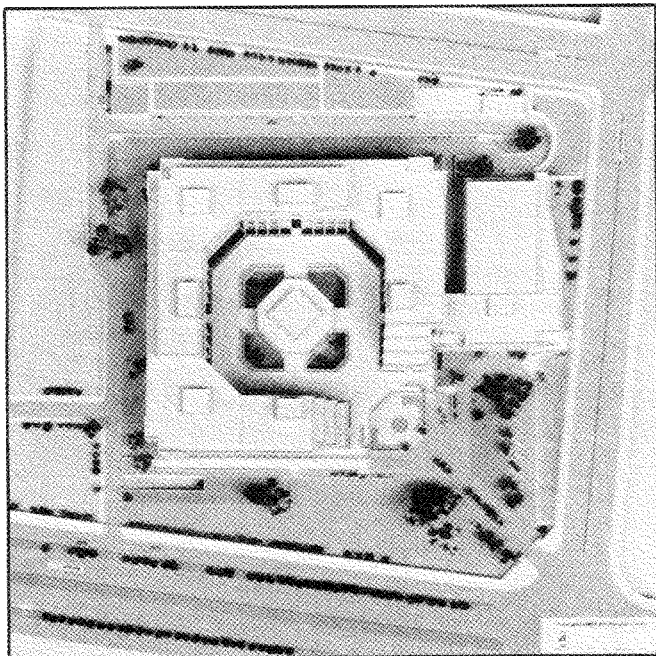
این بنا تشکیل شده است از: ورودی اصلی ساختمان، مسجد، سالن اجتماعات، رستوران، موزه، کتابخانه، دبیرخانه مرکزی، مرکز کامپیوتری، بانک ملی، اداره گذرنامه، شعبه هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران، اتاق‌های اداری، مرکز تفریحی، مسکونی، فضاهای استراحت درونی و بیرونی، مکان‌هایی برای ارائه خدمات عمومی، اتاق‌های جلسات اداری، مقر بعثه مقام معظم رهبری و فضای سبز و پارکینگ مناسب و لازم.

به جرأت می‌توان گفت که این بنا، یکی از جالب‌ترین ساختمان‌های اداری، فرهنگی و خدماتی است که در طول تاریخ اداری کشور در این سرزمین مقدس، برای امور دینی شکل گرفته است. این بنا نمایانگر اندیشه و فکر طراحان، معماران، مهندسان، هنرمندان نقاش و استادکاران و کارگران اصیل ایرانی است که همه اجزای آن در عین حال که نشان دهنده پیشرفت و تمدن در حال رشد بشری است، عطر و بوی اسلامی و

هماهنگی کلیه ارگان‌ها و نهادها و سازمان‌هایی که با امر حج در ارتباط هستند نیز می‌بایست در همین محل انجام می‌گرفت و نباید برای حاجیان، در خارج از این مکان، کاری باقی می‌ماند.

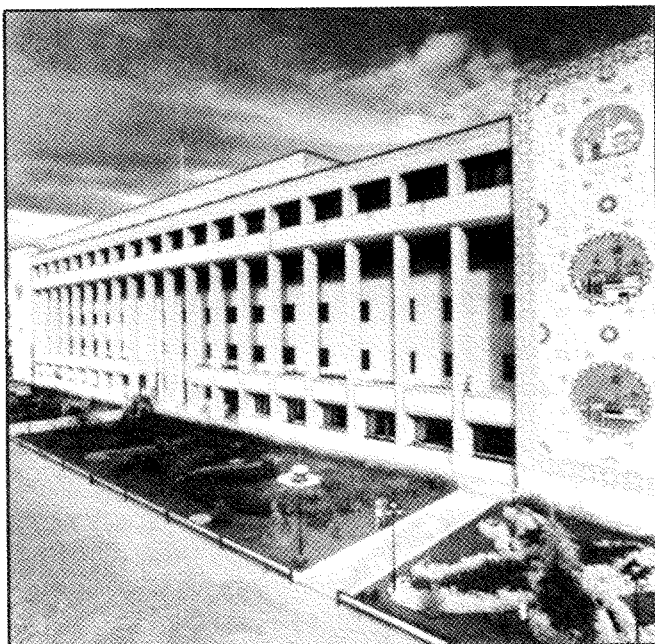
حاصل کار پیمانکاران و گروه مشاوران، مدیران اجرایی، دستگاه نظارت، گروه مالی و ذی‌حسابی، گروه تدارکات و پشتیبانی، کارکنان و کارگران و استادکاران و هنرمندان، بنایی است که با ۳۰ هزار متر مربع در طراحی اولیه آغاز شد و در طی ۵ سال تلاش، با بودجه‌ای معادل ۷۵۰ میلیون تومان (حدود ۵ میلیون دلار) ساخته شد. (برای مقایسه بد نیست بدانید که مرکز تجاری - فرهنگی پمپیدو در فرانسه ۲۰۰ میلیون دلار هزینه داشت و مساحت آن ۹۲ هزار متر مربع زیربناست.)

اکنون این ساختمان، که بیش از ۵۲۰۰۰ مترمربع زیربنا دارد در قلب تهران، در کنار خیابان آزادی واقع است، اگرچه از نظر ارتفاع، چندان بلند و مرتفع نیست، تنها طبقه همکف آن با ۱۷۰۰۰ مترمربع یکی از بزرگ‌ترین و زیباترین بناهایی است که با ترکیب مناسبی از معماری عصر بتن و فولاد با مصالح سنتی و با رعایت اصول ایمنی و

ماکت ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت.

مهندسی این ماکت، یک دورسوسم بوده و در تمامی قسمتهای آن، نحوه قرار گرفتن بنا در زمین و موقعیت، چشمانی مختلف ساختمان و نحوه ارائه آنها و نیز مرکزیت مسجد و فضای مسافر از تجربی مشخص گردیده است. لازم به تذکر است که این ماکت قبل از احداث بخش مسکونی تهیه شده و لذا این بخش در ماکت دیده نمی شود.

بدنه غریب و ورودی اصلی کارکنان، با کاشی معرق کاری تابلوی بارگاه امام علی (ع)، امام حسین (ع) و امام رضا (ع) با ابعاد: ۸/۴ × ۱۸/۸ متر

حمل به کارگاه، کشو و آب‌ساب شده‌اند. نمای ساختمان در هر بدنه چهار بار تکرار شده است؛ به این معنا که در نمایش شمالی (از طرف خیابان آزادی) یک سری ستون دیده می‌شود و ایوان کشابی و قدی به ارتفاع سه طبقه و طبقه فوقانی و همکف با پنجره‌های توکار کار شده است. اگر این ستون‌ها نبودند، نمای ساختمان همان نمای ساده و زیبای آجر و هره اطراف پنجره‌ها در ایوان بود. دور ستون‌ها نیز به اندازه کل نما، نمائکاری شده است. بنابراین در هر طرف ساختمان همین حالت وجود دارد. در داخل رینگ هم ستون‌ها بر همین قرارند. بنابراین، ساختمان به جای ۴ نما، ۸ نما دارد. نمای اصلی در بدنه‌های طولانی و صاف آجرکاری شده است. ستون‌ها نیز با آجرکاری ساده کشو شده‌اند. دور پنجره‌ها (کف، سقف و بدنه) هره آجر شده است که تازیر ایوان‌ها و کنسول‌ها ادامه پیدا کرده است.

در گوشه شمال غربی، بر دو بدنه که یکی با آجر ساده و دیگری با کاشی و آجر مشهدی کار شده، شکل مکّه مکرمه و مدینه منوره را برادر استاد صمد ترابی، به طرز زیبایی کار کرده است. عرض کار ۸ متر و

معماری و ذوق ایرانی از آن به مشام می‌رسد.

موقعیت و شکل بنا

الف) ورودی‌ها

ساختمان مدینه الحجاج در منطقه دو شهرداری تهران، کنار خیابان آزادی واقع شده است. محوطه ساختمان از طرف شرق به خیابان رودکی و از شمال به خیابان نیایش محدود می‌شود. مساحت آن چهل هزار متر مربع با ابعادی حدود ۲۰۰ در ۲۰۰ متر است که ساختمان اصلی در وسط آن قرار دارد. ساختمان چهار ورودی دارد که عبارت‌اند از:

۱. ورودی اصلی مراجعه کنندگان در جنوب شرقی، نبش خیابان آزادی و رودکی.
۲. ورودی جنوبی برای ورود کارکنان.
۳. ورودی شمالی برای ماشین‌آلات و خودروها.

۴. ورودی غربی برای ورود به منازل مسکونی در خیابان خوش.

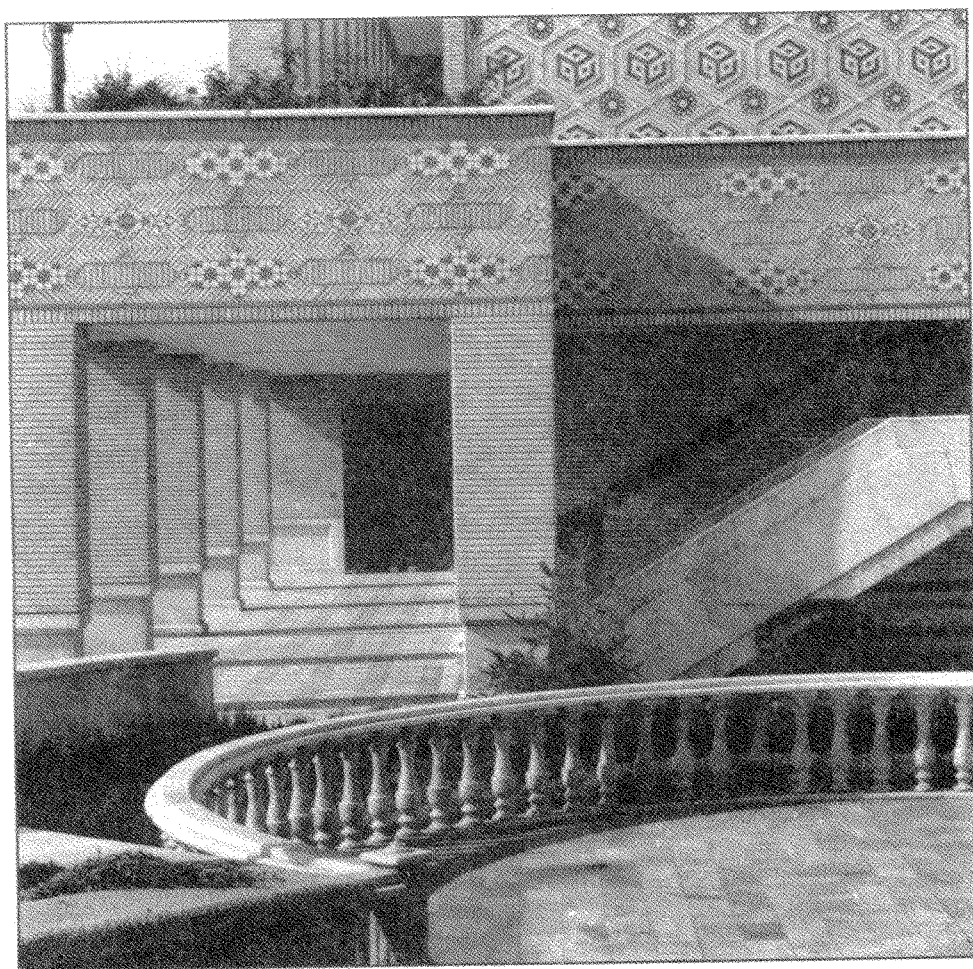
ب) نمای ساختمان

نمای اصلی ساختمان، آجر ۴ سانتی توپر قمی است که گِل آن، بنا به سفارش با آب شیرین ساخته شده است. آجرها پس از

در گوشه جنوب غربی، دو بدنه اصلی، در کنج ساختمان، پنجره‌های آلومینیومی کار شده که بالای آنها با آجرکاریهای حصیری و خفته پوشانده شده است. راسته کارها در کنج خفت افتاده و به کار کیفیت بالایی داده است. بدنه اصلی نمای شرقی (در قسمت

ارتفاع آن ۲۲ متر است. حاشیه کار با چند ضلعی‌های کعبه تزئین شده و بر بالای آن گنبد و مقبره پیغمبر گرامی اسلام کاشیکاری شده است. ایده و طراحی این طرح بسیار زیبا از مجری و رسامی آن، کار استاد ترابی است.

نمایی از رنگ، فرم و بافت در ساختمان.

صراحی‌های سنگی قوس باشکوه، نقوش هندسی تزئینی معماری اسلامی، تکرار کلمه «حج» به خط کوفی بنایی، مخلوط کاشی کاری و آجرکاری ایستایی و عظمت قابل احساس در ستونها، سردی سنگ و گرمی آجر، تنوع خطوط عمودی، افقی، مورب و منحنی، همه و همه دست به دست یکدیگر داده‌اند تا به یک بنای اداری روح، زیبایی و معنویت ببخشند.

شده است. طراحی و نحوه پرداخت این آرم از مجری و اجرای آن کار استاد صمد است. در طرف مقابل - در ضلع جنوبی و نمای غربی - نیز آرم سازمان آمده است. نام سازمان باکاشی طلایی نوشته شده و کار استاد احمد است. تابلو آرم جمهوری اسلامی ایران و سازمان به عرض ۴ و ارتفاع ۶ متر است.

نمای داخل محوطه نیز آجری است. آجرکاری زیبای ساده‌ای سراسر بدنه و ستون‌ها را پوشانده است. ورودی‌های این قسمت که به مسجد باز می‌شوند، با درهای سکوریت ساخته شده‌اند. در دو طرف هر چهار در ورودی، ستونی توکار شده از خط بنایی وجود دارد که از کاشی و نره است و اسامی ائمه اطهار زینت بخش قاب‌های آن می‌باشد. عرض متوسط قاب‌ها ۲/۴ متر و بلندی آن ۱۲ متر است که در بالای آن آرم جمهوری اسلامی رسامی شده است.

بر پیشانی ساختمان، بالای ایوانها و کنسول‌ها، کلمات «الله اکبر» و «لا اله الا الله»، دور تا دور دست‌انداز بام چنان زیبا کار شده است که چشم هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند. بیننده‌بی اختیار کار زیبای سنتی کاران و نماهای سنتی را تحسین می‌کند.

غربی بنا) و شمالی باکاشی معرق کار شده است. در وسط هر بدنه، در سه دایره بزرگ طراحی مسجد الحرام، مسجد النبی، کربلا، نجف اشرف، سامرا و مشهد مقدس در میان دوایری با ابعاد بسیار بزرگ به صورت رنگی و با معرق ریز کار شده است. به جرأت می‌توان گفت چنین طرحی با این ابعاد عظیم و حرکتی که کاشی‌کاری اسلامی و ترنج و دایره ایجاد کرده‌اند، در هیچ جای ایران طراحی و اجرا نشده است. در اطراف این بدنه قاب‌سازی‌ها و معرق‌کاری‌هایی با نقش‌ها و قاب‌های دوار بسیار زیبا، همچون تابلویی نفیس قرار گرفته‌اند. این طرح را استاد احمد و استاد جلال براساس طراحی اولیه مجری کار کرده‌اند که نمونه‌ای گویا از کاشیکاری، این هنر اصیل ایرانی است.

بر دست‌انداز لبه رینگ و سنگ ورودی اصلی بنا هم باکاشی باریک، الوان طلایی، با خط بنایی نقش «الله اکبر» و «لا اله الا الله» دیده می‌شود که از کنار پله شمالی تا کنار پله غربی، در دو طرف ورودی امتداد یافته‌اند و در نور شب و روز، به شکلی سه‌بعدی و زیبا چشم را به خود جلب می‌کند. بر تابلوی بالای ایوان شرقی، در شمال بدنه این ایوان، آرم جمهوری اسلامی نصب

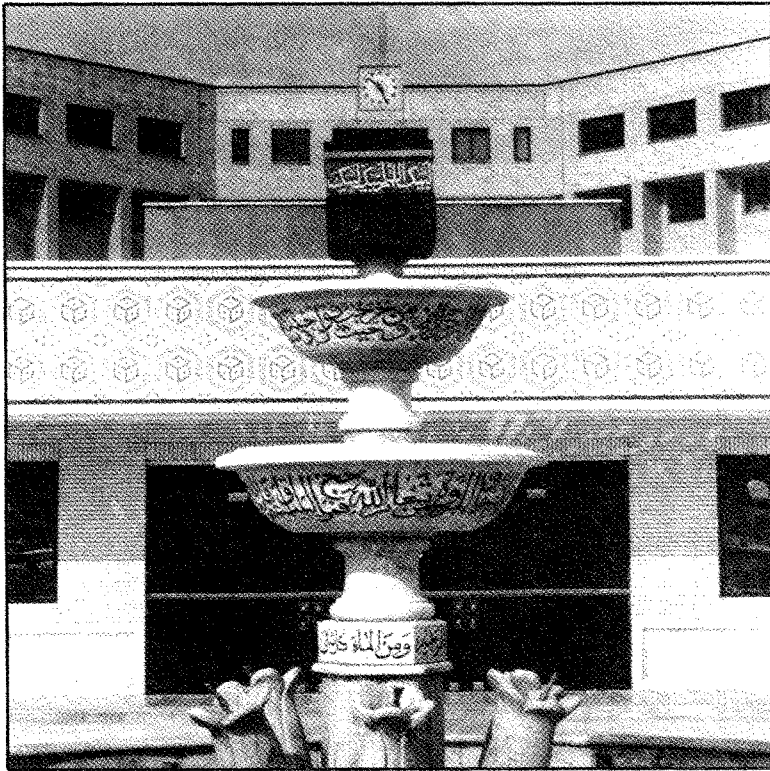
قرار می‌گیرد. طراحی این ساعت ابتکار مَجری و اجرای آن کار استادکاران چیره‌دست بوده است. در طرفین ساعت، شعار اصلی اسلام؛ یعنی «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» و «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» با خطی زیبا و اسلیمی بسیار ظریف بر کاشی معرق نقش بسته است. در زیر ساعت، شعار شیعه اثنی‌عشری؛ یعنی

بر تارک ساختمان، ساعتی قرار دارد که به‌جای عدد، نام‌های ۱۲ امام در آن نقش بسته است. بدنه و صفحه ساعت، کاشی معرق است و عقربه‌شمار در ساعت ۱ بر نام مقدس حضرت علی علیه السلام، ساعت ۲ بر نام امام حسن و همین‌طور پیش می‌رود تا در ساعت ۱۲ ظهر بر نام مقدس حضرت مهدی (عج)

نمای شمال غربی ساختمان از روی راسب درب شمالی.

در این تصویر بخشی از نمای شمالی بنا و تمامی نمای غربی دیده می‌شود. در این سوی نمای غربی نیز، تابلویی هم اندازه تابلوی جنوب غربی، با کاشی ولی با روشی متفاوت و با تصاویری سمبولیک از خانه کعبه در مکه و مسجد النبی در مدینه ساخته شده است.

نمای نزدیک از طبقات فوقانی حوض و حجاریهای آنها.

بر ماکت کعبه و بر فراز همه، شعار اصلی حج ابراهیمی «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ...» نقش بسته است. در دو طبقه بعدی آیات قرآن مجید در خصوص تربیته حج حجاری گردیده و در مرکز حواره‌ها و نزدیک به آب، پر معنای «و همه چیز را از آب حیات بخشیدید.» نوشته شده و ارزش مادی و معنوی آب را در فرهنگ و اعتقادات اسلامی به یاد آورده است.

«علیّ ولی الله» و «فاطمه الزهراء علیها السلام» نقش

بسته که خلاقیت و ابتکاری دیگر را به نمایش می‌گذارد.

چ) مسجد

دو در شیشه‌ای در دو طرف ساختمان ما را به محوطه بازی می‌رساند که در آن مسجد قرار گرفته است. مسجد در طرف غرب و شرق دو در دارد. طبقه اول مسجد مخصوص بانوان است که از در شمالی و در

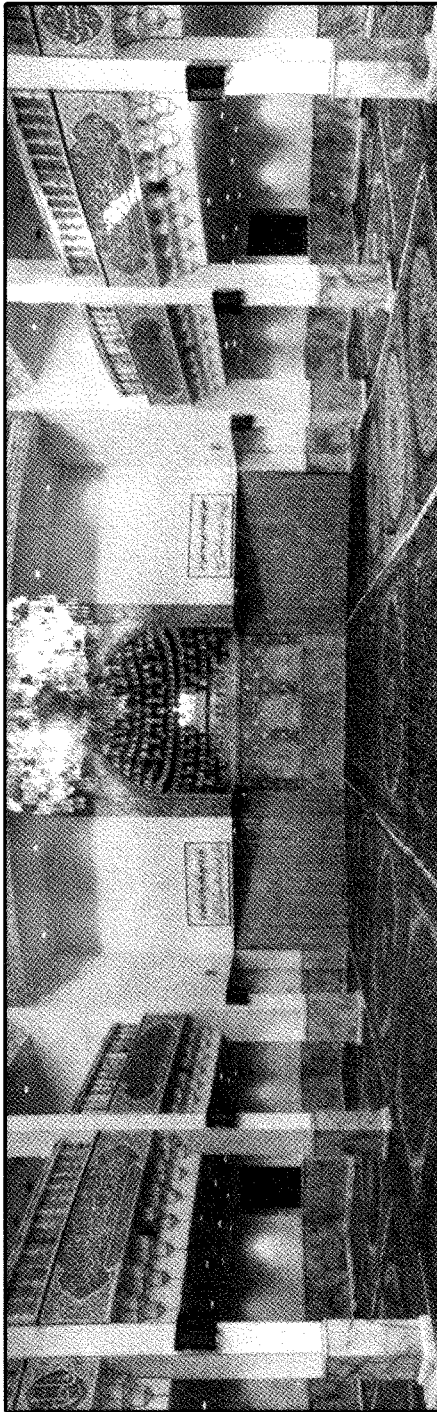
جهت قبله وارد مسجد می‌شوند.

پله سرپوشیده دیگری در کنار ایوان ورودی قرار دارد که ما را از طبقه اول به همکف می‌رساند و در آن وضوخانه بانوان قرار گرفته است. همچنین خانم‌هایی که در همکف وضو گرفته‌اند می‌توانند از این پله به نمازخانه مخصوص به خود در طبقه اول برگردند. بر سر در ورودی زنان با آجرکاری ریز شعار «الله اکبر» و «لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ» به شکل زیبایی نقش بسته است. در ورودی، چوبی

است و از جنس چنار و گردو که بر آن گره کاری شده است. درهای ورودی مسجد، هم در شرق و هم در غرب - هر دو - از چوب گره کاری و شمسۀ توپیر و از جنس چنار و گردو ساخته شده‌اند و حاصل کار استادان به نام نجاری و گره کاری است که عمری را بر سر این کار گذاشته‌اند و هنر آنها به یادگار خواهد ماند.

دیوار اصلی مسجد در بخش زیرین به شکل قدس و در قسمت فوقانی مانند کعبه، از سنگ گرانیت با ابعاد بزرگ و صیقل یافته ساخته شده است. سنگ گرانیت همدان در این ابعاد ابنزاری بس ارزنده است و بدنه بیرونی مسجد از آن ساخته شده است. در زیر سنگ گرانیت صیقل یافته سنگ چینی تیشه‌ای شده است که با دو ابزار خور تحتانی و خاقانی فوقانی به طرز زیبا و بدیعی زیرکار بدنه اصلی، چهارسو و اطراف مسجد را پوشانده است. ترکیب سنگ گرانیت فوقانی و تحتانی و قاب خور وسط و لب پخ کردن سنگ و قاشقی شدن سنگ‌ها حاجی‌های مراجعه کننده را به یاد شاذروان خانه خدای بزرگ در مکه می‌اندازد. در چهار زاویه مسجد از بیرون چهار پنجره گره کاری تو خالی که با شیشه‌های رنگی بسیار زیبایی

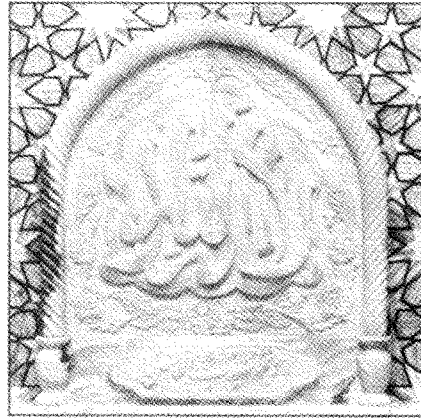

نمای رود به قبله مسجد ساختمان از مقابل درب ورودی آن. با فوشها از زیرشیشه‌های مرمری، بدنه پوشیده از مرمر زرد و سبز ایران‌شهر، محراب و لوستر بسیار زیبایی آن و صراحی‌های رنگره طبله خانها و کعبه کاری بی‌نمون از آیات و احادیث

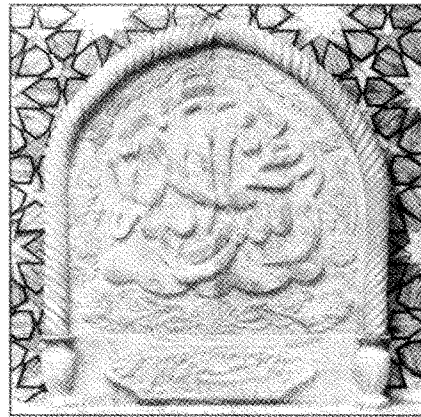
پوشیده شده، بیننده را به یاد هنرنمایی‌های هنرمندان عصر صفویه می‌اندازد - هرچند کاری است که در نظام جمهوری اسلامی و در زمان زعامت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای انجام گرفته است. زیبایی هنرمندانۀ این پنجره‌ها و سایر اجزای مسجد، ما را به خلاقیت و خلاق اصلی، که همانا خدای متعال است، رهنمون می‌شود.

شاید یادآوری این نکته بد نباشد که بگوئیم نخستین جایی که پی ساختمان ریخته شد، بعد از شمع‌های ۱۵ متری، دیوارهای سه گوش اصلی، پی محور جنوبی مسجد بود. به علت استقرار جرثقیل مرکزی آخرین جایی هم که سقف آن بتن‌ریزی شد، سقف مسجد بود که پس از بتن‌ریزی نهایی رنگ اطراف مسجد از ورودی اصلی خارج شد.

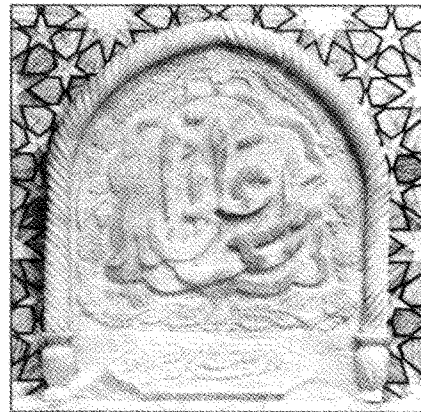
این مسجد را می‌توان موزه‌ای از هنرهای مختلف دانست. انواع سنگ‌کاری، آجرکاری، گچ‌بری، کشته‌بری، نقاشی، مقرنس‌کاری، خطاطی و گچ‌بری خطی، معرّق‌کاری، سنگ‌تراشی، گره‌کاری چوبی، شیشه‌های الوان و سایر کارهای هنری که در این مسجد انجام گرفته در نوع خود بی‌نظیر است.

کتیبه موروری سمت راست با نقش لاله‌الاله

کتیبه موروری وسط با نقش محمد رسول‌الله

کتیبه موروری سمت چپ با نقش علی‌دایی‌الله

د) چهار بخش اصلی و مرکزیت اطراف مسجد

۱ - سالن پذیرایی و غذاخوری و آشپزخانه

در آشپزخانه، تا یک هزار و دو بیست نفر را می توان به راحتی پذیرایی کرد. بدیهی است که آشپزخانه مجهز به تجهیزات پخت، کباب پزی، سبزی پاک کنی، انبار برنج و بنشن، آبدارخانه، ظرفشوی خانه و سایر فضاهای لازم همراه با دستگاه های سلف سرویس زنانه و مردانه، جداگانه است.

۲ - کتابخانه و موزه

کتابخانه و موزه در زاویه شمال غربی مسجد، در درون رینگ ساختمان مرکزی قرار دارد. فضای کتابخانه و موزه، نزدیک به $1/4$ یا 25% حیاط مرکزی است - معادل با فضای کل رستوران و غذاخوری های زنانه و مردانه. این قسمت، در طبقه همکف است و در شمال و غرب از طریق نورگیرها با بدنه اصلی ساختمان تماس دارد. نورگیرهای هشتگانه، نور مورد نیاز این قسمت را به صورتی زیبا تأمین می کنند.

۳ - ساختمان بایگانی و دبیرخانه مرکزی

این بخش مانند موزه و کتابخانه، درست

روبه روی رستوران و غذاخوری ها، در ضلع جنوب غربی رینگ دور مسجد و قسمت مرکزی قرار گرفته است. وسعت آن برابر با $1/4$ مساحت کل رینگ است. منهای کریدورها و راهروهایی که به مسجد منتهی می شوند، ساختمان های موزه و کتابخانه، بایگانی و دبیرخانه، رستوران و غذاخوری ها به صورت چهاربلوک مستقل، در چهار گوشه رینگ و در چهار زاویه ساختمان مسجد، قرار گرفته اند. این قسمت ها ضمن سرویس دهی مناسب به بدنه و پیکر اصلی بنا، بیشترین مراجعه کننده را به خود جذب می کنند و تردد مراجعه کنندگان را در طبقات دیگر محدود و کم می نمایند.

ه) سایر قسمت های طبقه همکف

۱ - بانک ملی ایران

در قسمت جنوبی ساختمان، پس از ورودی اصلی و یک ایوان در طبقه همکف، با دو در شیشه ای به بانک می رسیم. بانک به دو قسمت ریالی و ارزی تقسیم می شود.

۲ - مرکز کامپیوتری (رایانه)

کریدور و راهرو اصلی وسط ساختمان که طرفین آن، با سنگ های سفید مرمریت

تلكسها در کنار هم قرار گرفته‌اند. کلیه دستگاه‌ها از زیرمنس آلمان تهیه و نصب شده‌اند.

(و) سایر طبقات

طبقه همکف با پله‌های چهارگانه اصلی، سه آسانسور سرسراهی چهارسو (جمعاً ۱۶ آسانسور) به طبقات بالاتر راه دارد. کلیه طبقات از هارمونی یکنواختی برخوردارند، مگر در محور جنوبی و شرقی، که هر طبقه در حد یک دهانه تیپ ۴/۴۰ متری عقب نشسته و تراس‌بندی پلکانی شده است. همه اتاق‌ها با سنگ هرسین و گردویی نجف آبادی مفروش شده است.

بدنه کریدورها از سنگ مرمر ایران‌شهر و یزد است و دیگر احتیاج به رنگ و تعمیرات هر ساله ندارد. همچنین به علت سنگی بودن بدنه، اثر چسب اطلاعاتی و اعلامیه‌ها بر دیوار نمی‌ماند. کف با سنگ‌های صیقلی مربع و شش ضلعی نامنظم پوشانده شده و شکل طولی آن کف فرش زیبا و مطلوبی ایجاد کرده است. سرسراهی ورودی آسانسورها و پله اصلی با سنگ‌های لوزی به شکل فرفره و با رگه‌زنی مثلثی شکل

هرسین کاری شده است. کف آن با سنگ مرمر ایران‌شهر و یزد و هرسین گردویی، به شکل لانه‌زنبوری، با طول مستطیل فرش شده است، ما را به طرف مرکز کامپیوتری می‌برد.

۳ - تعاونی کارکنان - مرکز تلفن

پس از سرسرای ورودی اصلی در کریدوری که روبه‌روی کریدور قبلی قرار گرفته طول ساختمان را ادامه می‌دهیم. در طرفین اتاق‌های کارکنان و سرویس‌دهندگان قرار دارد. کریدور به پاسیوی محوری شمال غربی ساختمان می‌رسد. در اطراف این پاسیو، در شمال و غرب، تعاونی مصرف و فروشگاه مرکزی و انبار تعاونی قرار دارد. تعاونی با قفسه‌ها، سنگ کف، سنگ بدنه و سقف و تأسیسات مربوط، یکی از بهترین تعاونی‌های کارمندی است، که طراحی آن بسیار زیبا و مناسب است.

در ضلع دیگر، مرکز تلفن و اپراتورهای تلفن مرکزی قرار دارد. این مرکز در حال حاضر یکصد ورودی و یکهزار خروجی دارد که تا دوپست ورودی و دوهزار خروجی می‌تواند افزایش یابد. این مرکز و مرکز پیچ ساختمان و مجموعه فاکس و

سفید، سنگ گردویی ۱۵ سانتیمتری و سنگ سفید ۱۵ سانتیمتری سفید قاب بندی شده است.

ح) دیگر بخش‌ها

۱ - پناهگاه اصلی و زیرزمین جنوبی

این قسمت بنا، در نقشه‌های نخستین وجود نداشت و به دلیل حملات هوایی زمان جنگ و بنا به دستور نخست وزیر، وقت، آقای مهندس میرحسین موسوی ساخته شد. پناهگاه با محاسبات خاصی طراحی گردید. با توجه به زلزله خیز بودن تهران و با در نظر گرفتن وزن و شدت اصابت موشک و بمب، این قسمت با اسکلت بتنی بر پی‌های بسیار قوی و با بتن اکسپوز ساخته شد. مدت ساخت آن ۳ ماه طول کشید و وسعت آن ۳۰۰۰ مترمربع است.

۲ - موتورخانه و زیرزمین

در زیر زمین، بخش خدمات اساسی قرار دارد. جدا از رامپ شمالی، که از طرف پارکینگ صفا و مروه به در ورودی زیر زمین یک می‌رسیم، با پله اصلی و آسان‌برهای سه گانه شرقی هم می‌توان به زیر زمین و موتورخانه مرکزی راه یافت.

با سنگ‌های مرمر، هر سین سفید چینی الیگودرز و خرم‌آباد فرش شده است. این سنگ‌فرش‌ها اگر خوب نگهداری شوند سال‌های سال، لطافت و زیبایی خیره‌کننده خود را حفظ می‌کنند. زیبایی درخشانی که از ترکیب کف با سنگ‌های پله‌های اصلی، گرانیات صراحی‌های گردویی، برش‌های گردویی و سنگ بدنه پله که از مرمر یزد هستند، ایجاد شده است. نور چراغ‌های فلورسنت درخشش خاصی را به کف و بدنه می‌دهد؛ درخششی که چشم را خیره می‌کند.

ز) طبقه پنجم

ورودی این طبقه هم، از سه آسانسور شمالی و سه آسانسور غربی و دو پله اصلی غربی و شمالی است. ورودی پله‌ها و آسانسورها مانند سایر طبقات است - همین‌طور کف و بدنه راهروها. اما درون اتاق‌ها اندکی با اتاق‌های سایر طبقات تفاوت دارد. در کف، بدنه اتاق‌ها به جای سنگ گردویی، از چوب گردو استفاده شده است. سقف کاذب دامپا جای خود را به سقف چوبی قاب بندی شده داده است. سنگ‌های کف به صورت ۲۰ × ۴۰ و ۳۰ × ۶۰ خفته و راسته با استفاده از سنگ قرنیز ۱۵ سانتیمتری

پس از رسیدن بر سرسرای ورودی و وارد شدن به کریدور، به ترتیب قسمت‌های زیر قرار دارد:

۳ - چاپخانه مرکزی

این تشکیلات، در زیرزمین یک واقع شده است. در نیم طبقه این قسمت دستگاه هواسازی وجود دارد. اسکلت آن بتن آرمه است و برای چاپخانه مدرن و صحافی و دیگر امور مربوط ساخته شده است.

۴ - دفاتر اداری

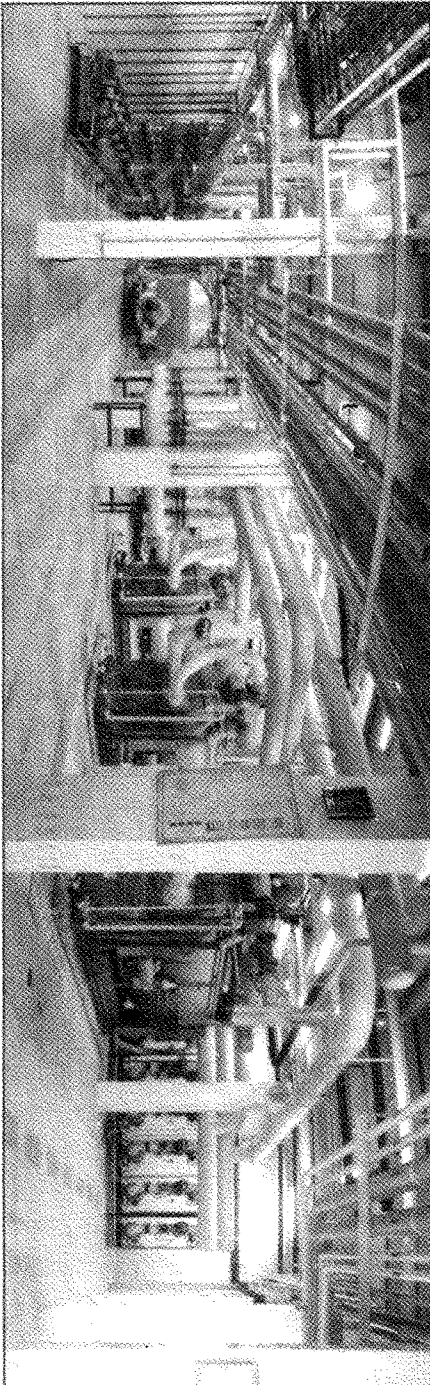
دفاتر اداری موتورخانه، چاپخانه، پست برق و اتاق اصلی تابلوهای برق نیز در این زیرزمین قرار گرفته‌اند که بالغ بر ۹ اتاق بزرگ و کوچک می‌شوند و صرفاً برای اداره موتورخانه مرکزی ساخته شده‌اند.

۵ - اتاق تابلوی برق اصلی

این اتاق در زاویه اصلی ساختمان، جنب موتورخانه مرکزی واقع شده و اسکلت آن بتن آرمه است.

۶ - موتورخانه مرکزی

در انتهای کریدور زیرزمین یک، با

نمایی کامل موتورخانه مرکزی، در این تصویر تمامی اسکلت موتورخانه و استخر و آبگرم‌کنها، موتور پمپها، سنجش گرمی‌ها، کانالها و لوله‌ها و همه آنچه را در یک موتورخانه مرکزی و کامل باید یافتند جمعاً در یک عکس می‌توان دید.

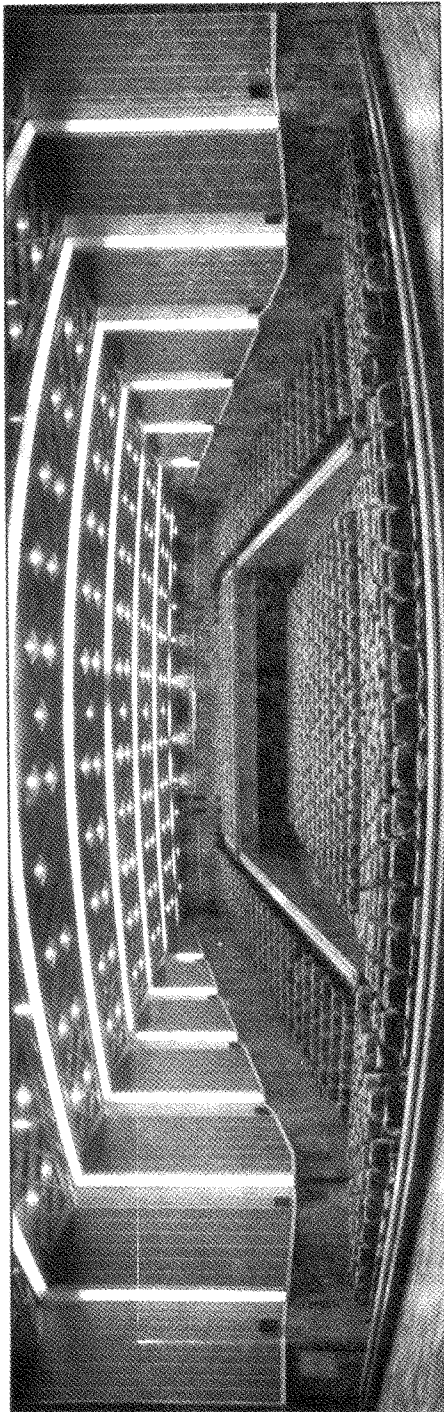
رامپ ملایمی، موتورخانه قرار دارد. این موتورخانه نسبت به سایر ساختمان‌های دولتی تهران، بنا به اقرار شرکت‌های تأسیساتی داخلی و خارجی بی‌نظیر است.

۷ - پارکینگ شمالی (صفا و مروه)

پارکینگ شمالی، دوطبقه است و در دل خاکبرداری‌های محوطه اصلی ساخته شده تا شیب‌های تند خاکبرداری خنثی شوند و ساختمان اصلی با خیابان‌های اطراف ارتباط پیدا کند. طبقه همکف پارکینگ، در شمال شرقی ۱۰ متر از کف خیابان رودکی و نایش پایین‌تر است.

۸ - ساختمان مسکونی (الف و ب)

در این قسمت، چنانکه پیشتر نیز به اشاره گفتیم، یک مجموعه ۷ واحدی آپارتمان، در قطعه زمینی به مساحت ۴۵۰ مترمربع، با پارکینگ و تأسیسات، در سال ۱۳۵۵-۵۶ ساخته شده بود. این مجموعه به قیمت ۱۷۳ میلیون ریال، خریداری و تخریب شد. ۱/۴ طول آن در خیابان شمالی و جنوبی ساختمان قرار داشت و کوچه‌ای که از خیابان خوش به خیابان رودکی امتداد داشت و از این قسمت می‌گذشت، با مجوز شهرداری

شود تا منظر غربی ساختمان دیدی خوب و در خور داشته باشد.

۱۶ واحد آپارتمانی، یک تا چهارخوابه طراحی شد، به دلیل کمبود پارکینگ در ساختمان اصلی، قرار شد برای ماشین‌های تشریفات و اداری یک طبقه پارکینگ همسطح با خیابان آزادی، و برای استفاده ساکنان منازل مسکونی نیز یک طبقه پارکینگ در نظر گرفته شود.

تهران و وزیر کشور، قائم مقام انجمن شهر، این کوچه خریداری و به زمین اضافه شد.

با توجه به موشک‌باران سال ۱۳۶۸ و دور بودن خانواده کارکنان از محل کار، مدیران شورای عالی حج تصمیم گرفتند که این واحد مسکونی، برای معاونان و مدیران کل سازمان، با حداقل ۱۵ واحد آپارتمانی، ساخته شود. قرار بر این شد که به علت منازل آپارتمانی خیابان خوش، این واحد مسکونی با ارتفاع بلند و یکنواختی طراحی و ساخته